

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/45152>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Opvallende naamvallen

INAUGURELE REDE DOOR HELEN DE HOOP

Radboud Universiteit Nijmegen

INAUGURELE REDE DOOR HELEN DE HOOP

Precies op de grens tussen syntaxis (de structuur van taal) en semantiek (de betekenis van taal) bevindt zich de naamval. Naamvallen zijn daarmee een uniek fenomeen in de talen van de wereld, maar tegelijkertijd wijdverbreid. Als geen ander taalkundig verschijnsel geven naamvallen inzicht in hoe elke taalgebruiker zelf

ook het spreken (de syntaxis) en het luisteren (de semantiek) in zich verenigt. Prof. dr. Helen de Hoop, hoogleraar Theoretische taalwetenschap, beperkt zich in haar oratie tot de naamval van het onderwerp om dat te laten zien.

Tegen het einde van haar oratie gaat ze in op een discussie die de decaan van de Faculteit der Letteren aanzwengelde: ze zal pleiten tegen het doorwerken na de pensioengerechtigde leeftijd door wetenschappers.

Helen de Hoop is sinds 1 december 2007 hoogleraar Theoretische taalwetenschap, in het bijzonder het raakvlak tussen syntaxis en semantiek, aan de Radboud Universiteit Nijmegen. De Hoop studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen, waar ze in 1987 afstudeerde en in 1992 promoveerde. Sinds 2001 is zij verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Helen de Hoop verwierf in 2002 een prestigieuze PIONIER-subsidie (NWO) voor het onderzoek Case Cross-linguistically, een multidisciplinair onderzoek naar achterliggende mechanismen van gebruik en interpretatie van naamvallen in talen. Helen de Hoop is coördinator van het onderzoeksprogramma Grammar and Cognition en leidt de onderzoeksgroep Optimal Communication.

OPVALLENDE NAAMVALLEN

Het onderzoek waarvan in deze rede verslag wordt gedaan, is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Opvallende naamvallen

Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Theoretische taalwetenschap, in het bijzonder het raakvlak tussen syntaxis en semantiek, aan de Faculteit der Letteren van de Radboud Universiteit Nijmegen op vrijdag 4 juli 2008 door

door Helen de Hoop

Vormgeving en opmaak: Nies en Partners bno, Nijmegen
 Fotografie omslag: Duncan de Fey
 Drukwerk: Thieme MediaCenter Nijmegen

ISBN 978-90-9023336-9

© Helen de Hoop, Nijmegen, 2008

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt middels druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de copyrighthouder.

*Mijnheer de rector magnificus,
 zeer gewaardeerde toehoorders,*

VORM EN BETEKENIS IN CONTEXT

Op het station in Nijmegen is een kleine Albert Heijn. Ik dacht dat ik daar wel even een pak koffie kon kopen. Maar hoe ik ook zocht in de schappen, ik vond geen koffie. 'Verkoopt u geen koffie?' vroeg ik enigszins verontwaardigd aan het meisje achter de toonbank. 'Jawel, hoor,' zei ze en ze wees naar achteren: 'Daar staat een automaat!' Een duidelijk geval van miscommunicatie en natuurlijk mijn schuld. Ik dacht als spreker lui te kunnen zijn, omdat in de context van een winkel *koffie* vanzelf wel zou verwijzen naar pakken koffie. Ik vergat even dat we ons niet alleen in een winkel bevonden, maar ook op een station, en dat in de context van een station *koffie* verwijst naar bekertjes koffie. Hoe vaak zullen er wel niet mensen die Albert Heijn in lopen om een bekertje koffie voor in de trein te kopen? Woorden en zinnen krijgen betekenis in hun context. Daar houdt een goed spreker rekening mee.

Nog een voorbeeld. Ik ben net terug van een reisje en Paul haalt mijn tas leeg. Hij houdt een T-shirt omhoog en vraagt: 'Is dit was?' Even later draait de wasmachine en Paul vertrekt naar een hockeywedstrijd. Voor hij weggaat, vraagt hij: 'Hang jij straks de was even op?' Het woord *was* in de eerste uiting van Paul krijgt een radicaal andere betekenis dan het woord *was* in de tweede. Het eerste *was* verwijst naar kleding die nog gewassen moet worden, de zogenaamde *vuile was*. Het tweede *was* verwijst juist naar kleding die al gewassen is, de zogenaamde *schone was*. Paul zou gek opkijken als hij thuiskwam en ik had de vuile was buiten gehangen. Woorden en zinnen krijgen betekenis in hun context. Daar houdt een goed verstaander rekening mee.

Het laatste voorbeeld: *Tonny staat een eindje verderop geparkeerd*. U neemt de betekenis van deze zin waarschijnlijk niet letterlijk. Eigenlijk begrijpt u zoiets als: *De auto van Tonny staat een eindje verderop geparkeerd*. Blijkbaar kan ik als spreker *de auto van Tonny* vervangen door *Tonny* zonder dat de betekenis van de zin noemenswaardig verandert. Maar als ik u nu vertel dat Tonny helemaal geen auto heeft, maar wel een rolstoel? Dan interpreteert u de zin *Tonny staat een eindje verderop geparkeerd* weer anders. U stelt zich voor dat Tonny, gezeten in haar rolstoel, een eindje verderop staat geparkeerd. Omdat mensen over het algemeen wel uit een geparkeerde auto stappen, maar minder snel uit een rolstoel, verwijst *Tonny* in het ene geval naar Tonny in haar rolstoel en in het andere geval naar de lege auto van Tonny. Natuurlijk kan *Tonny* soms ook gewoon naar Tonny verwijzen. Zolang het in de context maar duidelijk is om wie of wat het gaat, dan kan een spreker lui zijn, want een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg.

Een spreker die een zekere boodschap wil overbrengen (bijvoorbeeld dat de auto van Tonny een eindje verderop staat geparkeerd), bepaalt zelf *hoe*. De spreker kan kiezen voor de zin *Tonny staat een eindje verderop geparkeerd*, maar ook voor een andere, uitge-

breidere, zin, bijvoorbeeld: *De auto van Tonny staat een eindje verderop geparkeerd, maar Tonny zelf is er al uitgestapt.* Bij die keuze spelen twee principes een rol. Het ene principe is dat sprekers graag begrepen willen worden. Een spreker wil niet het risico lopen dat de toehoorder haar verkeerd begrijpt. Om dat zeker te weten, moet de spreker zich verplaatsen in de toehoorder en 'berekenen' hoe de toehoorder de zin die de spreker wil gaan zeggen, zal begrijpen. Als volgens de berekening van de spreker de toehoorder uitkomt op de juiste interpretatie van de zin, kan de spreker de zin gebruiken. Het andere principe is dat sprekers aan het overbrengen van hun boodschap niet al te veel woorden vuil willen maken. Omdat het predikaat *staat geparkeerd* al suggereert dat het onderwerp van de zin een auto zal zijn, kan de korte vorm *Tonny* gebruikt worden om te verwijzen naar *de auto van Tonny*. En omdat mensen meestal uitstappen wanneer ze hun auto geparkeerd hebben, hoeft de informatie dat Tonny al is uitgestapt, niet expliciet uitgedrukt te worden in de zin. Sprekers zijn liever lui dan moe. We zijn in principe allemaal mensen van weinig woorden. Dat zou je soms niet zeggen. Maar als een spreker heel veel kletst, heeft zij gewoon veel te vertellen. De zinnen echter die zij daarvoor gebruikt, zijn stuk voor stuk pareltjes van efficiëntie. Elke spreker verwoordt haar boodschap met zo min mogelijk energieverstopping. Natuurlijk, als een spreker te weinig woorden gebruikt, loopt ze het risico verkeerd begrepen te worden. Dat zou dan een schending zijn van het eerste principe. Als ze echter te veel woorden gebruikt, om er zeker van te zijn dat ze goed begrepen zal worden, schendt ze het andere principe. Elke zin die u bedenkt en uitspreekt, is dus als het ware het resultaat van een afweging van deze twee principes: 1. Zorg dat u goed begrepen wordt; 2. Wees zuinig met taal. Het resultaat van zo'n afweging noemen we *optimaal*: de zin die eruit rolt, is de optimale manier om te voldoen aan deze twee permanent met elkaar in strijd zijnde principes. Welke zin uiteindelijk optimaal wordt, hangt sterk af van de context. Toen ik een pak koffie wilde kopen in de Albert Heijn op het station, vergiste ik me in de context. Ik gebruikte de korte vorm *koffie* in plaats van de lange vorm *pakken koffie* omdat ik dacht dat ik in de winkel wel goed begrepen zou worden. Als ik me had gerealiseerd dat de context van het station mijn toehoorder op het verkeerde been zou kunnen zetten, had ik natuurlijk de langere vorm *pakken koffie* gekozen. Zo'n langere vorm was minder zuinig geweest, maar in elk geval was er dan geen miscommunicatie ontstaan.

Het gebruik van taal laat dus een voortdurende wisselwerking zien tussen vorm en betekenis in context. In de ene context is het gebruik van de ene vorm optimaal, in de andere context het gebruik van de andere. Een syntacticus houdt zich hoofdzakelijk bezig met de vorm van zinnen, een semanticus hoofdzakelijk met de betekenis ervan. Ik zit daartussenin en bestudeer de wisselwerking tussen vorm en betekenis in context. Een van de onderwerpen waar ik me in dat kader mee bezighoud, is naamval. De meeste Nederlanders associëren naamvallen vooral met rijtjes leren op school, zoals bij het vak Duits: *mit, nach, bei, ...* Dat zijn de voorzetsels die een object nemen in de 'derde naamval', de

datief. Hoogstwaarschijnlijk dacht u dan ook, toen u de uitnodiging voor mijn oratie kreeg: 'Naamvallen, wat een onderwerp!' Maar toch zit u hier. En dat moet beloond worden.

NAAMVALLEN, WAT EEN ONDERWERP!

Wat is naamval? Naamval is de verbuiging van een woord, meestal een zelfstandig naamwoord, waardoor er extra informatie vrij komt. In het Nederlands zien we bijvoorbeeld nog de verbuiging van het woord *wereld* als we het hebben over 's *werelds oudste boom*. Dat is naamval. Het woord *wereld* krijgt door de verbuiging als het ware méér betekenis, het betekent *van de wereld*. Naamval maakt vaak duidelijk wat de grammaticale functie is van het woord in de zin. Als we het persoonlijk voornaamwoord *ik* nemen in de zin *Ik houd mijn oratie op 4 juli*, dan verwijst dat woord naar mij, dat wil zeggen naar de spreker van deze zin, maar door de vorm van het woord *ik* weten we ook dat het de functie van onderwerp vervult in de zin. Anders had er *mij* gestaan. De zin *Ik wil hem niet meer zien* betekent daardoor wat anders dan de zin *Mij wil hij niet meer zien*. Dat is naamval.

We vinden naamvallen in talen over de hele wereld, in talen die volstrekt niet aan elkaar verwant zijn. In al die talen doen naamvallen ongeveer hetzelfde. Dat houdt in, denk ik, dat naamvallen 'geen toeval' zijn: bepaalde mechanismen in taal en in hoe mensen taal gebruiken, leiden enerzijds tot de ontwikkeling en anderzijds tot de teloorgang van het gebruik van naamvallen in een taal (Kulikov 2006). Als geen ander taalkundig verschijnsel geven naamvallen inzicht in de wisselwerking tussen vorm en betekenis in context. In de ene context is het gebruik van de ene naamval optimaal, in de andere context het gebruik van de andere. De twee principes die we besproken hebben – zorg dat je begrepen wordt en wees zuinig met taal – spelen daarbij een cruciale rol. Ik zal me in deze rede beperken tot de naamval van het onderwerp van de zin om dat te laten zien. Omdat er in het Nederlands niet veel naamval te vinden is, kijk ik ook naar andere talen. Ik zal wat voorbeeldjes laten zien van een paar uiteenlopende talen, namelijk het Baskisch, de taal van de Basken, gesproken in het Spaans-Franse grensgebied, het Hindi, de belangrijkste taal van India, en het Agul, een Kaukasische taal, gesproken in het zuiden van Dagestan, Rusland.

Wat ik u ga vertellen, heb ik natuurlijk niet allemaal zelf bedacht. Ik heb veel inspiratie opgedaan in samenwerking met collega's, in het bijzonder Andrej Malchukov, Bhuvana Narasimhan en Peter de Swart op het gebied van naamvallen, en Petra Hendriks, Henriëtte de Swart en Reinhard Blutner op het gebied van de theorie van vorm en betekenis in context.

De naamval van het persoonlijk voornaamwoord *ik* heet de *nominatief* en is wellicht de bekendste onder de naamvallen. Het is de naamval die het onderwerp van de zin krijgt. In het Nederlands zijn er geen andere naamvallen die gebruikt worden voor

het onderwerp van de zin. Het maakt niet uit wat er in de zin verder gezegd wordt over dit onderwerp:

Ik veeg de vloer.
Ik krijg klappen.

In deze twee zinnen staat behalve een onderwerp ook nog een lijdend voorwerp, respectievelijk *de vloer* en *klappen*. Dat de vloer een lijdend voorwerp is, lijkt vrij logisch: de vloer lijdt immers onder de bezigheid, het vegen, van de handelende persoon, het onderwerp van de zin. Maar de klappen in de tweede zin lijden niet echt onder het onderwerp *ik*. Eerder andersom. In de tweede zin is het onderwerp van de zin geen handelende persoon en je zou het intuïtief eerder als lijdend voorwerp willen bestempelen. Iets dergelijks kunnen we ook zien in zinnen zonder lijdend voorwerp:

Ik lachte.
Ik viel.

In de eerste zin ben ik een handelende persoon; in de tweede zin gebeurt er wel iets, maar daar kan ik zelf niet zo veel aan doen. Het overkwam mij eens: ik viel in Barcelona voorover van een betonnen trap in een of ander shabby hotel, helemaal van boven naar beneden. Ik viel en ik was daarmee eerder een soort lijdend voorwerp dan een handelende persoon. Er zijn talen waarin het onderwerp van de zin een aparte naamval krijgt wanneer het een handelende persoon is. Deze naamval wordt de *ergatief* genoemd. Het is de naamval die gebruikt wordt voor een onderwerp dat tevens een handelende persoon is. Het Baskisch is een voorbeeld van zo'n taal, kijk maar naar de volgende twee zinnen (Laka 1993):

<i>Emakume-a-k</i>	<i>barre</i>	<i>egin</i>	<i>du</i>
vrouw-de-ERGATIEF	lach	gedaan	heeft

De vrouw lachte.

<i>Emakume-a</i>	<i>erori</i>	<i>da</i>
vrouw-de.NOMINATIEF	gevallen	is

De vrouw viel.

In de bovenste regel ziet u het Baskische voorbeeld, schuin gedrukt. De regel daaronder geeft de letterlijke woord-voor-woordvertaling ervan. De onderste regel van het voorbeeld geeft een vertaling in gewoon Nederlands. De naamvallen worden in hoofdletters in de woord-voor-woordvertaling in de tweede regel gegeven. Het onderwerp in de eer-

ste zin krijgt een speciale uitgang *-k*, dit is de uitgang van de ergatieve naamval. Deze wordt toegekend omdat het onderwerp een handelende persoon is. Het onderwerp in de tweede zin is geen handelende persoon en staat daarom 'gewoon' in de nominatief. Deze naamval heeft geen aparte uitgang. Het is dus eigenlijk de onverbogen vorm van het woord, die nominatief wordt genoemd. We zouden ook kunnen zeggen dat de nominatieve naamval het ontbreken van naamval is. Als het woord niet verbogen wordt, dan is het woord korter dan wanneer het woord wel verbogen zou worden. De nominatieve naamval is de zuinigste vorm van een woord en u kunt zich voorstellen dat een spreker de nominatief kiest om te voldoen aan principe 2 (Wees zuinig met taal), zolang de betekenis van de zin maar duidelijk is (principe 1). De nominatieve naamval wordt in het Baskisch ook gebruikt voor lijdend voorwerpen. Als er een lijdend voorwerp in de zin staat, krijgt het onderwerp de ergatieve naamval en het lijdend voorwerp de nominatieve naamval. Dat kunt u vreemd vinden, maar zo vreemd is dat niet. Immers, de ergatieve naamval geeft al aan dat *de vrouw* het onderwerp is van de zin en *de mais* wordt dan automatisch geïnterpreteerd als het lijdend voorwerp. Omdat de ergatieve naamval in het Baskisch al duidelijk maakt wat het onderwerp is, hoeft er geen aparte naamval gebruikt te worden voor het lijdend voorwerp. Het lijdend voorwerp verschijnt dan in zijn meest basale vorm, de nominatief, de onverbogen vorm van het woord. Daarmee voldoet de spreker netjes aan principe 2 (Wees zuinig met taal), zonder dat de betekenis (Wie heeft wat geplant?) in gevaar komt.

<i>Emakume-a-k</i>	<i>arto-a</i>	<i>erein</i>	<i>du</i>
woman-de-ERG	mais-de.NOM	geplant	heeft

De vrouw heeft de mais geplant.

Een dergelijk patroon vinden we vaker in talen. In het Hindi krijgt het onderwerp van een zin waarin een lijdend voorwerp staat, ook de ergatieve naamval, net als in het Baskisch (althans, wanneer de zin in de verleden tijd staat). Het maakt feitelijk niet uit of het onderwerp van zo'n zin verwijst naar een echte handelende persoon of eerder naar een soort lijdend voorwerp.

<i>Raam-ne</i>	<i>apne</i>	<i>shaitaanii-ke</i>	<i>kaaraN</i>	<i>bahut</i>	<i>maar</i>	<i>khaayaa</i>
Raam-ERG	zelf	wangedrag-GEN	reden	veel	slaag.NOM	gegeten

Raam kreeg veel klappen vanwege zijn slechte gedrag.

Zoals u in de woord-voor-woordvertaling in de tweede regel kunt zien, staat er in deze zin letterlijk dat Raam veel klappen heeft gegeten. Iemand die eet, is natuurlijk wel dergelijk een handelende persoon. In het Nederlands had *krijgen* vroeger ook een actievere betekenis, zoiets als *veroveren*, denk maar aan het woord *krijger*. Dus als de zin eigenlijk

betekent dat Raam klappen heeft *gegeten* of klappen heeft *veroverd*, dan is het toch niet zo gek dat Raam de naamval krijgt van de handelende persoon, de ergatief.

In zinnen zonder lijdend voorwerp is de situatie in het Hindi echter heel anders dan in het Baskisch. In het Hindi krijgt het onderwerp van zinnen zonder lijdend voorwerp in principe nooit de ergatieve naamval, onafhankelijk van de vraag of het onderwerp een handelende persoon is of niet. Dat is te zien in de volgende zinnen.

<i>Raam</i>	<i>ghar</i>	<i>bhaagaa</i>
Raam.NOM	huis	rende

Raam rende naar huis.

<i>Siitaa</i>	<i>zamiin-par</i>	<i>girii</i>
Siitaa.NOM	grond- LOC	viel

Siitaa viel op de grond.

Siitaa kan er niet zoveel aan doen dat ze op de grond viel, dat overkwam haar, ze is dus meer een lijdend voorwerp dan een handelende persoon. Raam daarentegen is duidelijk een handelende persoon. Toch krijgen beide onderwerpen de nominatieve naamval in het Hindi en dat is dus anders dan in het Baskisch. In het Baskisch kreeg een handelende persoon, ook in een zin zonder lijdend voorwerp, ergatieve naamval. We kunnen daarom niet zonder meer concluderen dat handelende personen de ergatieve naamval krijgen in talen die ergatieve naamval hebben. Wel kunnen we voorlopig volhouden dat, als een onderwerp ergatieve naamval heeft, dat het dan om een handelende persoon gaat. Maar blijkbaar krijgt niet elke handelende persoon ook automatisch ergatieve naamval. Waarom niet?

Er is meer aan de hand in het Hindi. Rennen doe je eigenlijk altijd bewust, dat overkomt je niet zomaar. Vallen doe je daarentegen nooit expres, tenzij je op het toneel staat. Je zou dus kunnen zeggen dat het gebruik van een aparte naamval voor het onderwerp van *rennen* als handelende persoon in feite overbodig is. Als het al duidelijk is dat het onderwerp van *rennen* een handelende persoon is en het onderwerp van *vallen* niet, dan hoeven we dat niet ook nog eens in naamval uit te drukken. Tenslotte zijn sprekers liever lui dan moe (principe 2). Het Koreaans gebruikt bijvoorbeeld nominatieve naamval voor het onderwerp van de zin. Maar uit een recente studie van Hanjung Lee (2008) blijkt dat in het gesproken Koreaans de naamvalsuitgang vaak wordt weggelaten, vooral wanneer het onderwerp al duidelijk herkenbaar is als onderwerp op basis van andere kenmerken dan naamval, zoals typisch bij handelende personen. In die gevallen heeft de luisteraar de naamval blijkbaar niet nodig om het woord te interpreteren als het onderwerp van de zin en laat de spreker de naamval dus met een gerust hart weg.

Bij sommige werkwoorden is het niet op voorhand duidelijk of iemand het expres doet of dat het hem overkomt. *Kuchen* is daar een voorbeeld van.

Els kuchte.

Het kan zijn dat Els hier expres kuchte, om de aandacht te trekken of om te waarschuwen, maar het kan ook zijn dat ze er niets aan kon doen, dat het kuchen haar als het ware overkwam, net zoals ze altijd niest zonder dat ze er wat aan kan doen. Bij dit type werkwoorden in het Hindi kan een verschil in naamval de strijd tussen die twee betekenissen beslechten. Als het onderwerp in de nominatief staat, dan moest Els gewoon kuchen en kon ze er niks aan doen. Maar als het onderwerp in de ergatief staat, wordt ineens de lezing uitgelokt dat ze expres kuchte. Een ander voorbeeld van zo'n soort werkwoord is *schreeuwen*.

<i>Raam-ne</i>	<i>chiikhaa</i>
Raam-ERG	schreeuwde

Raam schreeuwde (opzettelijk).

<i>Raam</i>	<i>chiikhaa</i>
Raam.NOM	schreeuwde

Raam schreeuwde.

In de tweede zin schreeuwde Raam bijvoorbeeld van angst of van pijn of van schrik, dat wil zeggen zonder dat hij er veel aan kon doen. In de eerste zin schreeuwde hij bewust, expres, dat wil zeggen als handelende persoon.

Een taal als het Agul, gesproken in het zuiden van Dagestan, heeft een rijk naamvalstelsel. Onder andere heeft deze taal verschillende naamvallen die gebruikt kunnen worden om de plaats van een voorwerp uit te drukken, daar waar wij een voorzetsel zouden gebruiken, zoals in *in het huis* en *op het huis*. In deze taal krijgt het onderwerp van een zin waarin geen lijdend voorwerp staat, de nominatieve naamval, terwijl het onderwerp van de zin met een lijdend voorwerp de ergatieve naamval krijgt. Dat patroon hebben we al eerder gezien in het Baskisch en het Hindi. Het onderwerp van een zin met een lijdend voorwerp kan beschouwd worden als een handelende persoon en dat verklaart de ergatieve naamval van het onderwerp (Ganenkov et al. 2008).

<i>Baw-a</i>	<i>nek</i>	<i>atuzune</i>
Moeder-ERG	melk.NOM	schenken

Moeder schonk melk in.

Maar in het Agul kan het onderwerp van deze zin ook nog een andere naamval krijgen, een locatieve naamval die helemaal niets met de grammaticale functie van het onderwerp te maken heeft. Deze naamval wordt normaal gesproken gebruikt voor de betekenis ‘beweging ergens vandaan of vanaf’ zoals in de zin *Haal dat schilderij van de muur!*

Een spreker van het Agul kan dus het onderwerp van de zin ook deze locatieve naamval geven in plaats van de ergatieve. Maar dat kan alleen maar bij onderwerpen in zinnen met een lijdend voorwerp, onderwerpen die in principe handelende personen zijn. De betekenis van de zin verandert dan:

Baw-afas *nek* *atuzune*
moeder-LOCATIEF melk.NOM schenken
Moeder knoeide met de melk.

Weliswaar is moeder nu nog steeds degene die ervoor zorgt dat de melk gaat stromen, maar dit keer doet ze het niet expres. Het gaat per ongeluk, oftewel, ze morst melk, dat overkomt haar. Het gebruik van de locatieve naamval is dan zelfs nog wel te begrijpen: de melk beweegt zich immers bij de moeder vandaan. Maar moeder is niet langer een bewust handelende persoon. Ze schenkt de melk niet expres over de tafel. Deze locatieve naamval wordt in het Agul dus niet alleen gebruikt om beweging vanaf een plaats uit te drukken, maar ook voor het onderwerp van een zin met een lijdend voorwerp, wanneer dat onderwerp normaal gesproken een handelende persoon is, maar dit keer niet opzettelijk handelt. De gebeurtenis, de handeling, overkomt het onderwerp min of meer.

Wat hebben we gezien? In talen die geen ergatieve maar wel nominatieve naamval hebben, wordt de nominatieve naamval gebruikt voor alle onderwerpen, of ze nu handelende persoon zijn of niet. In talen die wel een ergatieve naamval hebben, kunnen we een onderscheid maken tussen onderwerpen in de nominatieve naamval en onderwerpen in de ergatieve naamval. Onderwerpen van zinnen met een lijdend voorwerp krijgen dan eerder een ergatieve naamval, maar onderwerpen van zinnen zonder lijdend voorwerp krijgen soms ergatieve en soms nominatieve naamval, afhankelijk van of het de handelende personen in de zin zijn of eerder de slachtoffers van de gebeurtenis, zoals in het Baskisch. In het Hindi kan dit alleen bij werkwoorden die ook echt de mogelijkheid van twee betekenissen openlaten, werkwoorden waarbij het onderwerp soms wel en soms niet als een bewust handelende persoon kan worden beschouwd. In het Agul kan een spreker met het gebruik van een locatieve naamval aangeven dat we in een zin met een lijdend voorwerp weliswaar te maken hebben met een handelende persoon, maar dat die handelende persoon niet expres handelt. We kunnen nu zeggen dat luisteraars met een gerust hart onderwerpen in de ergatieve naamval kunnen interpreteren als handelende personen. Maar omdraaien kunnen we het niet. Blijkbaar zijn er ook

nog andere mechanismen in taal die ervoor zorgen dat niet alle opzettelijk handelende personen ergatieve naamval krijgen. Vaak hebben die andere mechanismen te maken met de luiheid of, met een iets vriendelijker woord, de zuinigheid, van de spreker, oftewel met ons principe 2 (Wees zuinig met taal).

Immers, als de context genoeg informatie biedt, hoeft ik als spreker alleen maar *koffie* te zeggen, of *de was* of *Tonny* en geen extra woorden te gebruiken, omdat mijn toehoorders toch wel snappen of ik daarmee schone of vuile was, een pak koffie of een bekertje koffie, en Tonny zelf of de auto of rolstoel van Tonny bedoel. Voor naamvallen geldt hetzelfde. Soms zijn naamvallen grammaticaal verplicht. De zin *Mij viel in Barcelona van de trap* is in het Nederlands ongrammaticaal, hoewel iedereen vast wel zal snappen wat ik ermee bedoel. Maar in andere talen zijn meer naamvallen beschikbaar, alleen al voor het onderwerp, en dan kan het erg fijn zijn als een spreker een naamval kan weglaten zonder dat de grammaticaliteit of de juiste interpretatie in het geding komt. In het Hindi kunnen we dit duidelijk zien. Het onderwerp van een werkwoord als *vallen* krijgt nominatieve naamval, en dat is niet anders voor het onderwerp van *rennen*. Het onderwerp van *vallen* wordt immers toch niet geïnterpreteerd als een handelende persoon en het onderwerp van *rennen* immers toch wel. De regel dat een handelende persoon ergatieve naamval krijgt, wordt in dat laatste geval geschonden. Maar dat kan ook, omdat de spreker zo kan voldoen aan principe 2 (Wees zuinig met taal), zonder dat principe 1 (Zorg dat u goed begrepen wordt) in gevaar komt. Echter, wanneer er twee interpretaties mogelijk zijn, dan is het oppassen geblazen voor de spreker. Om ervoor te zorgen dat zij goed begrepen wordt (principe 1), maakt ze gebruik van twee vormen, de ergatieve naamval en de nominatieve. De nominatieve naamval heeft geen uitgang in het Hindi en is dus zuinig in gebruik. We evalueren paren van vorm en betekenis en kijken welke er als beste uit de bus komen. Dit kunnen we in een tableau illustreren.

Onderwerp van <i>schreeuwen</i>	PRINCIPE 2: WEES ZUINIG MET TAAL	HANDELENDE PERSOON → ERGATIEF
☞ [ERG, + Handelende Persoon]	*	
[ERG, - Handelende persoon]	*	
[NOM, + Handelende Persoon]		*
☞ [NOM, - Handelende Persoon]		

Tableau 1: De naamval van het onderwerp van werkwoorden als *kuchen* en *schreeuwen* in het Hindi

In de eerste kolom ziet u de vier mogelijke paren van vorm en betekenis voor het onderwerp van een werkwoord als *kuchen* of *schreeuwen* in het Hindi. In de tweede en derde kolom van het tableau staan twee regels, het algemene principe 2 (Wees zuinig met taal) en de specifieke regel die zegt dat (bewust) handelende personen ergatieve naam-

val krijgen. De sterretjes geven aan dat een regel geschonden wordt door het bewuste vorm-betekenispaar. De nominatieve naamval is zuiniger dan de ergatieve. Het onderste paar, een niet bewust handelende persoon in de nominatief, is dan ook optimaal, omdat het paar geen van de twee regels schendt. Het tweede en derde paar maken geen schijn van kans wanneer ze moeten concurreren met dat vierde paar. Voor een onbewust handelende persoon is het gebruik van de zuinige nominatief beter dan de onzuinige ergatief, dus valt het tweede paar af. Een nominatieve naamval kan beter gebruikt worden voor een onbewust handelende persoon dan voor een bewust handelende persoon, aangezien die laatste de regel schendt dat een handelende persoon ergatieve naamval draagt. Dus valt ook het derde paar af. Het eerste paar echter, schendt weliswaar de ene regel maar voldoet aan de andere en koppelt de ergatieve vorm aan de betekenis van een bewust handelende persoon. Omdat het eerste paar zowel in vorm als betekenis verschilt van het vierde, kan het overleven. Er ontstaan zo twee optimale vorm-betekenisparen voor het onderwerp van het werkwoord *schreeuwen* in het Hindi: een ergatieve naamval voor iemand die expres schreeuwt en een nominatieve naamval voor iemand die schreeuwt van angst of pijn of schrik.

In het Agul zijn het niet de ergatieve en de nominatieve naamval die elkaar afwisselen als naamval voor het onderwerp van een zin waarin ook nog een lijdend voorwerp in de nominatief staat, maar de ergatieve en locatieve naamval. De ergatieve naamval wordt gebruikt voor handelende personen. De locatieve naamval is van zichzelf niet geschikt voor personen en bovendien is deze naamval qua vorm complexer dan de ergatieve naamval. Dus, terwijl de nominatieve naamval zuiniger is dan de ergatieve, is de ergatieve naamval op zijn beurt zuiniger dan de locatieve. Als een onderwerp in de ergatieve naamval staat, wordt het geïnterpreteerd als een (bewust) handelende persoon. Het plaatje ziet er nu anders uit, maar tegelijkertijd ook hetzelfde.

Onderwerp van <i>shenken</i>	ERGATIEF → HANDELENDE PERSOON	PRINCIPE 2: WEES ZUINIG MET TAAL
☞ [ERG, + Handelende Persoon]		*
[ERG, - Handelende persoon]	*	*
[LOC, + Handelende Persoon]		* *
☞ [LOC, - Handelende Persoon]		* *

Tableau 2: De naamval van het onderwerp in een zin met ook een lijdend voorwerp in het Agul

Nu is het eerste paar het beste paar, dat de competitie wint van het tweede en het derde paar die elk meer regels schenden. Het vierde paar schendt ook vaker de regel dat de spreker zuinig moet zijn, maar koppelt deze onzuinige vorm aan een andere betekenis en wordt daarmee ook optimaal. Een spreker van het Agul kiest voor een ergatieve vorm

wanneer het onderwerp van een zin met een lijdend voorwerp een handelende persoon is. Maar ze kiest voor een locatieve naamval als ze wil uitdrukken dat deze persoon de handeling niet bewust of niet expres uitvoert. Op die manier komen er opnieuw twee vorm-betekenisparen als optimaal uit de bus. De relatief zuinige ergatieve naamval wordt gebruikt voor de bewust handelende persoon en de locatieve naamval wordt gereserveerd voor de onbewust handelende persoon.

De analyse die ik zojuist heb geschetst, vaart blind op eerdere beschrijvingen en grammatica's van specifieke talen, en op studies van veel talen tegelijk van waaruit generalisaties over taal zijn geformuleerd. De theoretische taalwetenschap waar ik me mee bezighoud, kan zonder deze twee belangrijke pijlers van de taalwetenschap, taalbeschrijving en taaltypologie, eenvoudigweg niet bestaan. Verder lijkt het erop dat het koppelen van vorm aan betekenis nauwelijks zonder context kan gebeuren. Hoe meer context er is, hoe zuiniger met taal een spreker kan zijn, en hoe sneller en unaniem toehoorders de betekenis van de zin kunnen achterhalen. De theorie van optimalisatie van vorm en betekenis in context (Smolensky & Legendre 2006, Blutner et al. 2006) staat daarmee lijnrecht tegenover de meer klassieke theorieën van syntaxis en semantiek waarbij informatie uit de context slechts een marginale rol speelt bij de koppeling van vorm en betekenis. Wie heeft er gelijk?

Het bestuderen en statistisch analyseren van grote taalbestanden (corpora) biedt een recente en uiterst veelbelovende nieuwe methode om de rol van context te bepalen bij het vaststellen van de relatie tussen vorm en betekenis. Welke vormen zijn voor de taalgebruiker in een bepaalde context optimaal en waarom? Een aanpak met behulp van een corpus biedt een uitgelezen kans om theoretische beweringen te toetsen aan werkelijk taalgebruik, met soms uiterst verrassende resultaten, zoals onlangs aangetoond in een studie naar woordvolgordevariatie in het Nederlands door Geertje van Bergen en Peter de Swart. Op het gebied van het koppelen van verschillende naamvallen aan verschillende betekenissen heeft Sander Lestrade onlangs pionierswerk verricht aan de hand van een Fins corpus. Zijn studie bevestigde niet alleen dat onzuinige vormen gebruikt worden voor minder voor de hand liggende betekenissen, maar ook dat zo'n keuze tussen twee naamvallen voor hetzelfde woord alleen bestaat als die keuze zich zeer frequent voordoet. De gedachte dringt zich op dat een taalgebruiker anders liever eieren voor haar geld kiest en één op één vormen aan betekenissen zal koppelen. Alleen wanneer de twee betekenissen elk vaak genoeg voorkomen, zal een taalgebruiker de moeite blijven nemen vormen en betekenissen paarsgewijs met elkaar te vergelijken. Lotte Hogeweg schrijft momenteel een proefschrift, waarin ze onder andere dit mechanisme koppelt aan het raadsel hoe kinderen de juiste vorm-betekenisparen leren begrijpen en toepassen in context. Met deze spannende nieuwe ontwikkelingen wil ik het taalkundige deel van mijn oratie afsluiten.

MAAK PLAATS!

Sommige mensen hier in de zaal kennen mij niet als taalwetenschapper, maar als voorzitter van de vawo, de Vakbond voor de Wetenschap. De vawo is de enige vakbond die zich vooral bekommert om de belangen van het *wetenschappelijk* personeel aan de universiteiten. Het wetenschappelijk personeel aan universiteiten vormt gek genoeg slechts de helft van het totale personeel en dat is alarmerend weinig, aangezien de universiteit zich toch hoofdzakelijk zou moeten bezighouden met wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Daar komt nog bij dat ruim de helft van het wetenschappelijk personeel aan Nederlandse universiteiten in tijdelijke dienst is, zonder uitzicht op een aanstelling voor onbepaalde tijd. Zelf ben ik na dertien jaar tijdelijke dienst in Groningen, Utrecht, Potsdam en Leiden, uiteindelijk in 2001 in Nijmegen aangesteld als universitair docent op een vast contract. Dat had toen ook nog wel enige voeten in aarde, want bij mijn aanstellingsgesprek kreeg ik toch eerst weer een contract voor vijf jaar onder mijn neus. Ik kan u verzekeren dat mijn aanstelling als universitair docent na dertien jaar tijdelijke contracten meer geluk dan wijsheid was. Ik timmerde al jaren flink aan de weg en ik gaf ook al jaren college, maar vaste banen in de wetenschap komen nauwelijks vrij. Er is minder dan 5 procent doorstroom per jaar binnen het vaste wetenschappelijke personeel, tegen 100 procent doorstroom per vijf jaar binnen het tijdelijke. De vawo zet zich al jaren in voor de belangen van deze grote en uiterst belangrijke groep wetenschappelijk personeel in tijdelijke dienst, de postdocs en de promovendi, die samen maar liefst de helft vormen van al het wetenschappelijk personeel en vast en zeker *veel meer dan de helft* opleveren van alle wetenschappelijke output.

Paul Sars, de decaan van onze Faculteit der Letteren, heeft opgeroepen tot een discussie over wetenschappers die na hun pensioengerechtigde leeftijd graag zouden willen doorwerken. Ik wil me graag in die discussie mengen, hoewel de decaan en ik gemakkelijk praten hebben. Wij zijn tenslotte van dezelfde leeftijd en dat is in wetenschappelijke kring nog piepjong. Ook in de vawo speelt de discussie over het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd en aangezien ons ledenbestand nogal vergrijsd is en actieve (werkende) leden veel meer geld opleveren dan postactieve (gepensioneerde) leden, zou het verhogen van die pensioengerechtigde leeftijd de vawo wel eens uit de financiële nood kunnen redden. Toch wil ik vandaag pleiten tegen het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd en tegen het laten doorwerken van wetenschappers na hun vijftenzestigste. Ik zal niet ontkennen dat pensioengerechtigde wetenschappers natuurlijk heel waardevol en interessant onderzoek kunnen doen. Uiteraard snap ik ook wel dat ze er zijn: wetenschappers die willen doorwerken na hun vijftenzestigste; ze hebben immers hartstikke leuke banen. En natuurlijk kan het voor de wetenschappers zelf ook financieel aantrekkelijk zijn om door te werken na hun vijftenzestigste. Maar nu de keerzijde, en dat is waarom ik ertegen ben, het bestaan van die grote groep excellente collega's in tijdelijke dienst, die soms zelf al bijna pensioengerechtigd zijn, maar nog altijd

geen vaste aanstelling hebben. Die zich jaar in jaar uit uit de naad werken tegen een gering salaris, die geacht worden het hele land en zelfs de hele wereld over te reizen om maar aan het werk te blijven, die nooit een sabbatical hebben, en die alleen maar kunnen hopen dat ze tegen het einde van hun contract weer ergens een nieuw contract kunnen ondertekenen.

'We zullen wel *moeten* doorwerken,' hoor ik ze hoopvol zeggen, de collega's in vaste dienst die graag willen doorwerken na hun vijftenzestigste. Er dreigt immers een personeelstekort in de hele maatschappij, dus waarom niet net zo goed aan de universiteiten? Laat ik u uit de droom helpen. In februari 1999 was ik een van de oprichters van het Landelijk Postdoc Platform, dat nu een afdeling is van de vawo. Naar aanleiding van onze oprichting verscheen er een halve pagina in de zaterdagbijlage van het NRC Handelsblad, met de titel *Wegwerponderzoekers*. De titel spreekt voor zich, denk ik, en de inhoud kwam erop neer dat er nauwelijks doorstroomkansen waren voor postdocs. De schrijver van het stuk, Dirk van Delft, meende echter dat de situatie over tien jaar heel anders zou zijn. Hij schreef: 'Extra wrang voor de huidige generatie postdocs is dat zij op het verkeerde moment bij de universiteit aankloppen. Nog altijd zit de zaak daar muurvast, (...). Dat gaat veranderen zodra de 'prop' aan oudere onderzoekers (...) over tien jaar met pensioen gaat. Dan ontstaat ineens een vervangingsbehoefte waaraan niet gemakkelijk te voldoen zal zijn.' Het is nu bijna tien jaar later, maar helaas is de situatie voor postdocs nog niet verbeterd. Ik zat ook in de commissie Van Vucht Tijssen, ingesteld door de toenmalige minister Hermans van OCenW, en wij hadden als opdracht om knelpunten in het wetenschaps personeelsbeleid te onderzoeken. In juni 2000 bracht deze commissie haar rapport uit, getiteld *Talent voor de Toekomst, Toekomst voor Talent*. Naar aanleiding van dit rapport kopte de Volkskrant de volgende dag 'Onderzoek in gevaar door leegloop van universiteit'. 'Over acht jaar zal van de vacante docentschappen en hoofddocentschappen respectievelijk 34 en 29 procent onvervulbaar zijn,' werd er geschreven. Het is nu acht jaar later, maar de banen voor universitair docenten liggen nog steeds niet voor het oprapen. Sterker nog, de situatie blijkt alleen maar verslechterd. Tussen 1999 en 2005 verdwenen aan de universiteiten maar liefst 570 voltijdse banen voor universitair docenten. Bovendien is de trend dat universitair docenten ook steeds vaker voor bepaalde in plaats van onbepaalde tijd worden aangesteld. Was in 1999 nog 54,1 procent van het wetenschappelijk personeel in vaste dienst, in 2006 was dat nog maar 44,4 procent. De vawo-Visie schrijft hierover in maart 2008 dat vooral de laatste jaren het aandeel van tijdelijke aanstellingen voor wetenschappelijke staf toeneemt, de promovendi niet eens meegerekend.

Dus, aan mijn zeer gewaardeerde bijna pensioengerechtigde collega-wetenschappers met een vaste aanstelling zou ik willen zeggen: maak plaats! De situatie voor de wetenschappers in tijdelijke dienst is de laatste tien jaren niet verbeterd en zal met het huidige beleid ook de komende tien jaren niet verbeteren. Wees solidair en maak in elk

geval uw plaats vrij voor de generaties die na u zijn begonnen aan een wetenschappelijke carrière en die ook met hart en ziel wetenschapper zijn en ook graag hun werk willen voortzetten, in elk geval *tot aan* hun pensioen.

TENSLOTTE ENKELE WOORDEN VAN DANK

Zonder Pieter Muysken had ik hier nooit gestaan. In *zijn* oratie, ruim zes jaar geleden, bedankte hij het College van Bestuur, dat hem bij zijn aanstelling als hoogleraar Algemene Taalwetenschap in Nijmegen een 'heuse nieuwe UD-positie' cadeau deed. Nu is het mijn beurt hem te bedanken dat hij mij op die positie aanstelde, wat zonder meer mijn carrière in de wetenschap heeft gered. Dat ik het in 2007 ook nog tot hoogleraar heb geschopt, is opnieuw aan hem te danken.

Ik vind het natuurlijk heel spijtig dat mijn ouders en mijn schoonouders deze feestelijke gebeurtenis vandaag niet meer meemaken, maar des te meer waardeer ik de enorme opkomst uit het hele land van de rest van mijn familie en schoonfamilie.

Henriëtte de Swart (Utrecht) en Petra Hendriks (Groningen) zijn respectievelijk al bijna twintig en al bijna dertig jaar dierbare vriendinnen. Maar het zijn ook mijn dierbare partners in de theorie van optimale communicatie. Pieter noemde ons al eens 'de drie musketiers' en zo voelt het ook: een voor allen, allen voor een! Nu weet waarschijnlijk iedereen dat er in het boek nog een vierde musketier is, die trouwens veel beroemder is dan de andere drie. Dat is in ons geval natuurlijk Reinhard Blutner (Amsterdam).

Ik wil nu in een adem iedereen van de afdeling Taalwetenschap, de collega's van het Centre for Language Studies (CLS), vele anderen in de letterenfaculteit en in de Radboud Universiteit Nijmegen, alle andere collega's, ex-collega's, vawo-bondgenoten en vrienden uit het land, zeer hartelijk bedanken voor heel veel prettige samenwerking en ook op cruciale momenten hartverwarmende steun. Leuk ook dat mijn promotoren Jan Koster (Groningen) en Eric Reuland (Utrecht) allebei hier zijn vandaag.

Desalniettemin was tot aan de start van mijn PIONIER-project in 2002 onderzoek doen een tamelijk eenzame bezigheid. Dat is tegenwoordig wel anders. Ik voel me als een vis in het water in mijn zeer stimulerende onderzoeksgroep, die ook nog eens de toepasselijke naam 'Optimal Communication' draagt. Niet alleen de communicatie, maar ook de gezelligheid binnen onze groep is optimaal. En het onderzoek dat we doen is zo enorm leuk! Met Lotte Hogeweg en Ad Foolen ontdek ik nieuwe mogelijkheden en noodzakelijkheden van taal. Met Sander Lestrade buig ik me over taal in de ruimte. Kees de Schepper en ik zijn nu nog onder ons in een nieuw project over voornaamwoorden, maar binnenkort komen daar twee nieuwe collega's bij. Met Monique Lamers, Peter de Swart en Geertje van Bergen leef ik me uit in vele onderwerpen (en lijdend voorwerpen). Voor het reilen en zeilen van een en ander is de hulp en steun van de student-assistenten, Peia Prawiro-Atmodjo, Jorrig Vogels en Steven Westelaken, onmisbaar. Ri-

chard van Gerrevink hoort inmiddels in dat rijtje niet meer thuis, maar ik noem hem lekker toch nog even.

Studenten Taalwetenschap, misschien in tegenstelling tot jullie familie en vrienden zal ik jullie nooit lastigvallen met de vraag waaróm jullie nu eigenlijk Taalwetenschap zijn gaan studeren. Jullie hebben het leukste vak van de wereld gekozen en vandaar dat ik mij vaak verbeeld dat jullie zelf ook de leukste studenten van de universiteit zijn. Ik hoop van harte dat jullie in je verdere leven nooit zullen nalaten te proberen ook anderen enthousiast te maken voor ons vak.

Mijn eigen kinderen zie ik nog geen Taalwetenschap gaan studeren, hoewel mijn jongste zoon Evert wel de titel van mijn oratie verzonnen heeft. Roel, mijn oudste zoon, neigt voorlopig naar een studie wiskunde. Daar is hij ook goed in, dat werd al vroeg duidelijk. Toen hij vijf jaar was, kwam hij de som $9 - \dots = 2$ tegen in een puzzelboekje. Ik probeerde zo goed en zo kwaad als het ging uit te leggen wat de bedoeling was en Roel kwam al gauw met het antwoord: 7. 'Zal ik zeggen hoe ik dat weet?', vroeg hij. 'Ja,' zei ik, nietsvermoedend. 'Nou,' zei Roel, ' $7 \times 7 = 49$ en $6 \times 7 = 42$, dus $9 - 7 = 2$.' Op dat moment heb ik me er al bij neergelegd dat hij slimmer is dan ik.

Evert zit al zijn leven lang met zijn neus in de atlassen. Hij weet stukken beter dan ik hoe de wereld in elkaar steekt. En niet alleen beter dan ik. Op de basisschool beweerde de meester dat alleen Noord-Amerika en Azië groter zijn dan Antarctica. Evert ging aan het einde van de les naar hem toe: 'Dat klopt niet, hoor, want Afrika is groter dan Noord-Amerika en Zuid-Amerika is ook groter dan Antarctica.' 'Nee hoor,' hield de meester vol, 'Kijk maar op de kaart!' Pas nu, achteraf, kan Evert er wel om lachen. Hij zegt: 'Volgens mij was het een Mercatorprojectie en die zijn alleen maar voor de hoekgetrouwheid, zodat je er gemakkelijk mee kan varen.'

Lieve Roel en Evert, ik hoop dat jullie allebei later de kans zullen krijgen om te gaan doen wat je leuk vindt en waar je goed in bent, wat dat dan ook is. Net als ik. Want 'We weten wel waar jij goed in bent,' zei Roel tegen mij, toen hij drie jaar oud was. 'Ja?' vroeg ik, heel benieuwd naar wat hij zou gaan zeggen. 'Ja,' zei Roel triomfantelijk: 'Werken!'

En dat is inderdaad zo. Maar ik had het allemaal nooit kunnen doen zonder Paul.

Ik heb gezegd.

LITERATUURVERWIJZINGEN

- Blutner, Reinhard, Helen de Hoop & Petra Hendriks (2006) *Optimal Communication*. Stanford: CSLI.
- Ganenkov, Dmitry, Timur Maisak & Solmaz Merdanova (2008) Non-canonical Agent marking in Agul. In: H. de Hoop & P. de Swart (eds.) *Differential Subject Marking*. Dordrecht: Springer, 173-198.
- Kulikov, Leonid (2006) Case systems in a diachronic perspective. A typological sketch. In: L. Kulikov, A. Malchukov & P. de Swart (eds.) *Case, Valency and Transitivity*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 23-47.
- Laka, Itziar (1993) Unergatives that assign ergative, unaccusatives that assign accusative. In: J.D. Bobaljik & C. Philips (eds.), *Papers on Case & Agreement 1*, *MIT Working Papers in Linguistics* 18, 149-172.
- Lee, Hanjung (2008) Quantitative variation in Korean case ellipsis: implications for case theory. In: H. de Hoop & P. de Swart (eds.) *Differential Subject Marking*. Dordrecht: Springer, 41-61.
- Smolensky, Paul & Géraldine Legendre (2006) *The Harmonic Mind. From Neural Computation to Optimality-Theoretic Grammar*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.